



# ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر

ISSN ۲۹۸۰-۷۷۸۶

زمان چاپ: ۱۴۰۲/۰۸/۰۲

شماره مجوز مجله: ۸۰۴۰۰

## بررسی تاثیر تربیت بدنی بر افزایش مهارت‌های اجتماعی دانش‌آموزان ابتدایی

مرضیه منصوری<sup>۱</sup>، سارا نجفی بابادی<sup>۲</sup>، محمد محمدی مصیری<sup>۳</sup>، توران محمدی مصیری<sup>۴</sup>، نگین امیری<sup>۵</sup>

۱- لیسانس آموزش علوم اجتماعی دانشگاه فرهنگیان، پردیس فاطمه الزهرا یزد

۲- لیسانس تربیت‌بدنی دانشگاه شاهد، تهران

۳- لیسانس روانشناسی، دانشگاه لرستان

۴- لیسانس آموزش علوم اجتماعی دانشگاه فرهنگیان، پردیس فاطمه الزهرا یزد

۵- لیسانس آموزش علوم اجتماعی دانشگاه فرهنگیان، پردیس فاطمه الزهرا یزد

[marzieh.mansourii21@gmail.com](mailto:marzieh.mansourii21@gmail.com)

### چکیده

پژوهش حاضر با هدف بررسی تاثیر تربیت بدنی بر افزایش مهارت‌های اجتماعی دانش‌آموزان ابتدایی انجام شد. بنیادی‌ترین بخش اجتماعی شدن در دوران کودکی رخ می‌دهد اما این روند در سراسر عمر آدمی ادامه می‌یابد. درباره جایگاه فعالیت‌های ورزشی در نظریه‌های جامعه‌شناسی باید خاطر نشان کرد که نهاد ورزش قادر است در برخی موارد مانند مسابقات ورزشی در سطح ملی و جهانی افراد یک جامعه و حتی یک ملت را دورهم جمع کند و به‌نوعی احساس وحدت و یکپارچگی را ترویج کند. روش تحقیق مورد استفاده، کتابخانه‌ای بوده است. تحقیقات نشان می‌دهد که تربیت بدنی می‌تواند بهبود قابل توجهی در مهارت‌های اجتماعی دانش‌آموزان ایجاد کند. این تاثیرات شامل افزایش همکاری، تعامل اجتماعی، توجه به دیگران و رفتارهای مثبت در محیط آموزشی است. نتایج نشان داد استفاده از بازی‌های گروهی، فعالیت‌های جسمانی و ورزشی، تمرینات تعاملی و تمرینات همکاری، می‌تواند بهبود قابل توجهی در مهارت‌های اجتماعی دانش‌آموزان ایجاد کند. همچنین، تربیت بدنی می‌تواند بهبود خودکنترلی و تنظیم هیجانات دانش‌آموزان نیز داشته باشد.

**کلمات کلیدی:** مدرسه، دانش‌آموزان، ابتدایی، مهارت‌های اجتماعی، تربیت بدنی



# ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر

ISSN ۲۹۸۰-۷۷۸۶

## مقدمه

اجتماعی شدن به معنای همسانی و همخوانی با قواعد، ارزش‌ها و نگرش‌های گروهی و اجتماعی است. در این فرآیند افراد مهارت‌ها دانش‌ها و شیوه‌های سازگاری را می‌آموزند و امکان روابط متقابل را در یک فعل‌وانفعال مستمر به دست می‌آورند. (اخوان تختی و موسوی، ۱۳۸۶) یکی از معضلات امروز جامعه بشری عدم تحرک کافی و ضعف روابط اجتماعی است که خلاف فطرت وجود هر انسانی است براساس نظریه پردازشگر اطلاعات اجتماعی، تجارب حرکتی در رشد اجتماعی نقش بسزایی دارد (عمارتنی نمازی زاده، مختاری و محمدیان، ۱۳۹۰) ورزش عامل فرهنگی است که در روند اجتماعی شدن تأثیرگذار است اجتماعی شدن بخشی از تکامل شخصیت انسان‌هاست که طی آن فرد ارزش‌های گروهی را در ارزش‌های فردی خود می‌بیند و نهایتاً آن‌ها را جانشین ارزش‌های فردی می‌نماید. در رقابت‌های ورزشی شخص الزاماً ارزش‌های خود را با ارزش‌های دیگران هماهنگ می‌سازد که این خود گامی به سوی رعایت حقوق فردی و اجتماعی دیگران است. توسعه فعالیت‌های ورزشی در جامعه و هدایت دادن افراد به شرکت در این‌گونه فعالیت‌ها از راه‌های مختلف ممکن است بر عامل‌های اجتماعی آن جامعه تأثیرات مثبتی داشته و تغییراتی در رفتار اجتماعی فرد در مقابل جامعه ایجاد کند (دادگران، ۱۳۷۷). البته این تغییرات بستگی به فرهنگ و ارزش‌های معمول جامعه و شخصیت اجتماعی افراد نیز دارد. بخشی از تغییر رفتارهای اجتماعی در نتیجه شرکت در محیط‌های ورزشی حاصل می‌شود (توسلی و فاضل، ۱۳۸۲). فرد در خلال اجتماعی شدن شناخت لازم برای ایفای نقش‌های اجتماعی را به دست می‌آورد. این روند بسیار گسترده و پیچیده که در طول زندگی فرد تداوم می‌یابد شامل آموزش زبان باورها و نگرش‌ها و ارزش‌های جامعه است و به فراگیری رفتارهای مناسب با هنجارهای پذیرفته‌شده جامعه منجر می‌شود (دادگران، ۱۳۷۲).

جعفری (۱۳۹۳) در تحقیق خود این‌گونه بیان کرد که بین میانگین رشد اجتماعی دانش‌آموزانی که بازی‌های آموزشی انجام داده‌اند با دانش‌آموزانی که این بازی‌ها را انجام ندادند، تفاوت معنی‌دار وجود دارد. بنیادی‌ترین بخش اجتماعی شدن در دوران کودکی رخ می‌دهد اما این روند در سراسر عمر آدمی ادامه می‌یابد. می‌توان به‌روشنی اندیشید که در هنگام تولد و در طول ماه‌های نخستین، وضعیت کودک از هر جهت روشن و واضح است؛ کودک از سویی به‌طور کامل بیرون از جامعه است و از نیازهای فیزیولوژیک خود که از طریق آمادگی جسمانی‌اش مشخص می‌شود پیروی می‌کند؛ از سوی دیگر جامعه نمی‌تواند به‌طور مستقیم به او بپردازد، مگر به‌طور کلی از طریق والدین او و آن‌هم برای ارضای نیازمندی‌های جسمانی‌اش (ستوده، ۱۳۸۲). برای اینکه روند اجتماعی شدن صورت گیرد لازم است در جامعه تمایل به اجتماعی کردن وجود داشته باشد و همچنین افرادی وجود داشته باشند که این مسئولیت را به عهده بگیرند از آنجایی که افراد به هنگام شرکت در ورزش و یا بازی کردن با سایرین در ارتباط و در تعامل خواهند بود از ورزش به‌عنوان یکی از بهترین راه‌های کسب تجربه حضور در جمع و شرکت در گروه همسالان یادکرده‌اند کودکان که در سال‌های اولیه زندگی خود تحت تربیت والدین و در حال الگوپذیری هستند می‌توانند از طریق بازی و فعالیت کردن طعم حضور در جمع را بچشند و مهم‌تر این‌که با قبول وظیفه در این جمع مسئولیت‌پذیری و عمل به وظیفه را می‌آموزند (بهرامی، ۱۳۸۲)؛ اما برای اینکه تمامی این فرایندها بتواند انجام گیرد ضروری است که کودک قابلیت اجتماعی شدن را دارا باشد و بتواند از امکاناتی که در اختیارش گذارده می‌شود استفاده نماید محسنی (۱۳۸۶) براساس سند تحول، تربیت عبارت است از: «فرایند تعاملی زمینه‌ساز تکوین و تعالی پیوسته هویت متربیان به صورتی یکپارچه و مبتنی بر نظام معیار اسلامی به‌منظور هدایت ایشان در مسیر آماده شدن برای تحقق آگاهانه و اختیاری مراتب حیات طیبه در همه ابعاد».

با تأمل در تعریف ارائه‌شده و مفاهیم کلیدی آن، می‌توان دریافت که بر جنبه اجتماعی تربیت تأکید شده است، زیرا تربیت به‌عنوان یگانه عامل گسترش و تعالی مداوم ظرفیت‌های وجودی افراد جامعه می‌تواند در پیشرفت همه‌جانبه و پایدار جامعه براساس ارزش‌های اصیل دینی و بومی نقش اساسی و بنیادین داشته باشد. در این تعریف ضمن توجه داشتن به نقش فرد،



# ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر

ISSN ۲۹۸۰-۷۷۸۶

اساساً تربیت، عمل اجتماعی هدفمندی تلقی می‌شود که در آن زمینه‌سازی برای هدایت همه افراد جامعه از طریق برقراری رابطه تعاملی بین مربیان و متریبان علاوه بر حصول وضع مطلوب برای متریبان و غایت و اهداف فردی و اجتماعی ایشان در راستای شکل‌گیری جامعه صالح و پیشرفت مداوم آن صورت می‌پذیرد که جنبه اجتماعی فرایند تربیت به شمار می‌آید. (ملکی پور حرجندی و شریفیان، ۱۴۰۱) در تحقیق خود این‌گونه گزارش نمودند که با توجه به یافته‌های پژوهش، سند تحول بنیادین در مسیر اجرای برنامه‌ها و راهکارهای عملیاتی نیازمند پیش‌بینی‌های لازم جهت تعدیل یا مرتفع ساختن ۵ عامل تخصص، معلمان انگیزه معلمان تجهیزات و امکانات ورزشی، منابع مالی و برنامه‌های اجرایی می‌باشد اهمیت حرکت و ورزش‌های سلامت‌محور برای سلامت جامعه و داشتن جمعیتی سالم و پویا به - حدی است که برخی جامعه‌شناسان آن را دین مدنی جامعه معاصر دانسته‌اند (مرتضایی، ناظم و اندام، ۱۳۹۰).

اهداف بنیادین فرایند اجتماعی شدن عبارت‌اند از: ۱- فرد مهارت‌های ضروری برای زندگی در جامعه را می‌آموزد. ۲- فرد باید بتواند به‌صورت مؤثری با دیگران ارتباط برقرار کند و توانایی خواندن، نوشتن و سخن گفتن پیدا کند. ۳- فرد باید بتواند نیازهای بدنی خود، همچنین قضای حاجت را به شیوه‌های قابل‌قبول جامعه فراگیرد. ۴- فرد باید ارزش‌ها و اعتقادات اساسی جامعه خود را در ذهن متمرکز کند خود فرد حین اجتماعی شدن می‌آموزد که خود را یک ذات جدا مشخص و مستقل در نظر بگیرد و از همه اشخاص و اشیا متمایز کند. کریمی و همکاران (۱۳۹۷) در تحقیقی این‌گونه گزارش کردند که مهم‌ترین پیامدهای مشارکت اجتماعی در ورزش شامل مواردی نظیر انسجام اجتماعی، اعتماد اجتماعی، بعد سلامت، بعد پرورشی و اخلاقی، شورونشاط، روابط اجتماعی هویت اجتماعی و کاهش آسیب‌های اجتماعی است لذا در دهه‌های اخیر دولت‌ها و سیاست‌گذاران از استفاده از ورزش‌های سنتی برای مبارزه با طیف وسیعی از مشکلات اجتماعی حمایت کرده‌اند (گیلچریست و ویتون، ۲۰۱۶). ورزش پدیده‌ای -اجتماعی فرهنگی است که پیوندی پویا با مجموعه نهادها و ساختارهای اجتماعی دارد و باید به‌عنوان بخشی از نیازهای ساختاری انسان موردتوجه افراد جامعه باشد. یکی از علل مهم ترقی و توسعه کشورهای پیشرفته اهتمام ارکان این جوامع به اصل مهم ورزش و تعمیم آن در سطوح مختلف است. (فرجی، ۱۳۹۰) تربیت‌بدنی در قبول مسئولیت برای پرورش و القای ارزش‌های اجتماعی در افراد جامعه خصوصاً دانش‌آموزان مدارس سهیم بوده و به‌عنوان عاملی در جهت تقویت ارزش‌های اجتماعی و رفتارهای مطلوب انسانی مؤثر است (کاشف و مجتهدی، ۱۳۹۹). با نگاهی اجمالی بر پژوهش‌های انجام‌شده پیشین مشخص می‌شود که بیشتر آن‌ها به بررسی تک‌بعدی پیامدها و آثار مشارکت در ورزش پرداخته‌اند؛ بنابراین لازمه بررسی جامع برای رسیدن پژوهشگران به درکی جمعی از آنچه در این زمینه انجام‌شده است بسیار ضروری و مهم است. کریمی و همکاران (۱۳۹۸) گرایش فزاینده به ورزش باعث پیدایش مسائل و موضوع‌هایی شده است که به‌طور ذاتی ماهیت اجتماعی دارند. ماهیت اجتماعی ما را به این سمت می‌کشاند تا ورزش را با شاخه‌های گوناگون علوم اجتماعی پیوند دهیم و مفاهیمی وضع کنیم که از طریق پی‌ریزی مبانی نظام‌های فرعی نو از جمله جامعه‌شناسی ورزش زمینه این پیوند و ارتباط فراهم شود؛ به‌گونه‌ای که این مباحث و نظام‌های فرعی تمامی مسائل اجتماعی و فرهنگی ورزش را تحت پوشش قرار دهند؛ بنابراین پرداختن به جنبه‌های اجتماعی ورزش بسیار حائز اهمیت است. جامعه‌شناسی ورزشی باهدف توجه به فرایندهای اجتماعی‌ای که در کنار ورزش روی می‌دهند، مانند اجتماعی شدن، رقابت و مسابقه، همکاری، ایجاد تحرک و تحول اجتماعی به مطالعه رابطه ورزش و اجتماع می‌پردازد (کواکلی، ۱۳۹۳). لذا پیامدهای اجتماعی مشارکت در ورزش نیاز پژوهشگران را به یک چهارچوب کاربردی نشان می‌دهد، بنابراین پژوهش حاضر می‌تواند الگوی مناسبی را برای پیامدهای اجتماعی مشارکت در ورزش براساس مبانی نظری و مصاحبه‌های انجام‌شده تدوین نماید. لذا هدف از این پژوهش تأثیر تربیت‌بدنی و ورزش بر اجتماعی شدن دانش‌آموزان با توجه بر سند تحول آموزش و پرورش بود.



# ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر

ISSN ۲۹۸۰-۷۷۸۶

## روش تحقیق

روش تحقیق کتابخانه‌ای و از منابع مرتبط، معتبر و نزدیک به موضوع تشخیص داده شده و مورد مطالعه و بررسی قرار گرفت.

## تربیت بدنی و ورزش

تربیت بدنی و ورزش فرصت مناسبی برای رشد و توسعه ابعاد مختلف، شخصیتی، شناختی، عاطفی، اجتماعی و روانی است. کودکان و نوجوانان با شرکت در برنامه‌های تربیت بدنی و ورزشی به توسعه و پرورش عادات و خصلت‌های نیکو می‌پردازند. فعالیت‌های حرکتی و ورزش در مدارس در قالب درس تربیت بدنی و ورزش و آموزش نحوه اجرای آن‌ها برنامه‌ریزی می‌شود و این درس بیشتر از سایر دروس می‌تواند آگاهی، دانش، قلمرو تصمیم‌گیری تزکیه نفس و اعتماد به نفس را توسعه دهد مسیر تحول برنامه‌ها و فعالیت‌های معاونت تربیت بدنی (۱۳۹۴) بزرگان تعلیم و تربیت راه‌های مختلفی را برای رشد و تعالی انسان و رسیدن به کمال توصیه نموده‌اند. یکی از این راه‌ها که مورد تأیید اکثر دانشمندان تعلیم و تربیت است، تربیت بدنی و ورزش است. همچنین برای رسیدن به مراتب والای انسانی کودکان ما باید اعتماد به نفس اجتماعی شدن، تحمل سختی‌ها، رعایت حقوق فردی و اجتماعی و... را در دوران مدرسه تجربه کنند و یاد بگیرند تا بتوانند یک فرد مؤثر از جنبه‌های مختلف فردی و اجتماعی باشند و به حقوق دیگران را محترم بشمارند و این امور صرفاً به وسیله یادگیری امکان‌پذیر نیست مگر این‌که به وسیله تمرین و مهارت و قرار گرفتن در وضعیت عملی کسب تجربه کنند (آزاد، ۱۳۸۹). درس تربیت بدنی به علت سازگار بودن با نیازهای فطری دانش آموزان نقش مهمی در تحقق اهداف تربیتی دارد و همچنین حیطه‌های مختلف تربیتی را پوشش می‌دهد و در ابعاد جسمانی و روانی و اجتماعی بر دانش آموزان تأثیر می‌گذارد همچنین تربیت بدنی جزء ضروری تعلیم و تربیت و شامل تجربیات حرکتی برنامه‌ریزی شده انتخاب شده و هدفمند است (تفتی و موسوی، ۱۳۸۶).

## اجتماعی شدن ورزش

ورزش عامل فرهنگی است که در روند «اجتماعی شدن» تأثیرگذار است اجتماعی شدن بخشی از تکامل شخصیت انسان‌ها است که طی آن فرد ارزش‌های گروهی را جانشین ارزش‌های فردی می‌نماید. در رقابت‌های ورزشی شخص الزاماً ارزش‌های خود را با ارزش‌های دیگران هماهنگ می‌سازد که این خود گامی به سوی رعایت حقوق فردی و اجتماعی دیگران است (فرجی و پور سلطانی، ۲۰۱۱). توسعه فعالیت‌های ورزشی در جامعه و سوق دادن افراد به شرکت در این گونه فعالیت‌ها از طرق گوناگون ممکن است بر عامل‌های اجتماعیان جامعه اثرهای مثبتی داشته باشد و تغییراتی در رفتار اجتماعی فرد در مقابل جامعه ایجاد کند. البته این تغییرات بستگی به فرهنگ و ارزش‌های معمول جامعه و شخصیت اجتماعی افراد قسمتی از تغییر رفتارهای اجتماعی که در نتیجه شرکت در محیط‌های ورزشی حاصل می‌شود (نمازی زاده و سلحشور، ۱۳۹۹). شخصیت اجتماعی بیان‌کننده‌ی رشد صحیح و طبیعی روانی افراد است. چنانچه تربیت بدنی در جامعه مطابق با اصول این علم در نظر گرفته شود افراد ورزشکار از فردگرایی و خودمحوری برکنار می‌مانند و رشد و حیات طبیعی در افراد بهبود می‌یابد که در نتیجه شکوفا شدن این استعداد افراد با دیگر افراد اجتماع آسان‌تر ارتباط برقرار می‌کند و در کنار آن‌ها زندگی می‌کنند (فرجی و پور سلطانی، ۲۰۱۱).



# ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر

ISSN ۲۹۸۰-۷۷۸۶

## رفتارهای اجتماعی

توسعه‌ی فعالیت‌های ورزشی در جامعه و سوق دادن افراد به شرکت در این‌گونه فعالیت‌ها از راه‌های گوناگون ممکن است بر عامل‌های اجتماعی آن جامعه تأثیرات مثبتی داشته باشد و تغییراتی در رفتار اجتماعی فرد در مقابل جامعه ایجاد کند البته این تغییرات بستگی به فرهنگ و ارزش‌های معمول جامعه و شخصیت اجتماعی افراد نیز دارد بخشی از تغییر رفتارهای اجتماعی که در نتیجه‌ی شرکت در محیط‌های ورزشی حاصل می‌شود به شرح زیر است:

۱. بروز شخصیت اجتماعی
۲. احترام به قوانین اجتماعی
۳. قضاوت اجتماعی
۴. بروز استعداد‌های اجتماعی
۵. توانایی برقراری روابط اجتماعی
۶. احیای حس مسئولیت‌پذیری (کاسلین، ۲۰۱۱).

## انواع اجتماعی شدن

اجتماعی شدن ممکن است به‌گونه‌ای رسمی و غیررسمی انجام شود نهادهای آموزشی و نظامی، نمونه نهادهای رسمی می‌باشند که به‌صورت سیستم نظام‌اند، مسئول انتقال شیوه‌های پذیرفتن عمل و اندیشه جامعه به فرد است درعین‌حال اجتماعی شدن ممکن است از طریق روابط متقابل با گروه‌های همبازی یا عضویت در گروه‌های غیررسمی و باشگاه‌ها نیز صورت گیرد. چارلز هورتون کولی جامعه‌شناس بر این باور است که طبیعت اجتماعی انسان بر اثر ارتباط و تماس مستمر با دیگران به وجود می‌آید. وی با بررسی خاص در مورد فرایند اجتماعی شدن کودکان افرادی که به تدریج وارد دنیای کودک می‌شوند را به دودسته خانواده و همبازی‌ها و سایرین تقسیم می‌کند (کریمی و همکاران، ۱۳۹۸). کودک ضمن ارتباط با افراد دسته اول (خانواده و همبازی‌ها) به احساس موجودیت خویش می‌رسد و این از راه توجهی حاصل می‌شود که آن‌ها به رفتار کودک دارند، سپس کودک در ارتباط با دسته دوم دیگران نظر آن‌ها را نسبت به خویش درمی‌یابد و پی می‌برد که دیگران نسبت به او چه نظری دارند. از این طریق کودک درباره خویش عقیده خاصی پیدا می‌کند. کودک نمی‌تواند تصویر واقعی خویش را آن‌چنان‌که هست مشاهده کند بلکه ملاک عمل او از خوب یا بد بودن رفتارش آن است که عقیده سایرین را درباره خود موردتوجه قرار دهد بنابراین در اجتماعی شدن کودک خانواده و جامعه نقش مهمی را ایفا می‌نمایند (محسنی، ۱۳۸۶).

## سند تحول

براساس تعریف تربیت در سند تحول بنیادین آموزش و پرورش مهم‌ترین مظاهر توجه به جنبه اجتماعی تربیت عبارت‌اند از: توجه به ابعاد جمعی هویت و بعد اجتماعی حیات طیبه (شکل‌گیری جامعه صالح و پیشرفت مداوم آن) تأکید بر لزوم کسب شایستگی‌های جمعی توسط متریبان (علاوه بر شایستگی‌های فردی ایشان) و توجه به نقش عوامل و نهادهای سهیم و مؤثر اجتماعی در فرایند تربیت در این تعریف به نتیجه اجتماعی تربیت رشد و تعالی ظرفیت‌های وجودی افراد جامعه (سرمایه انسانی جامعه) و گسترش و ارتقای تجارب متراکم بشری (سرمایه، فرهنگی معنوی و اجتماعی جامعه) نیز توجه شده است همچنین به کارکردهای اجتماعی تربیت که از مصادیق تحقق ابعاد اجتماعی حیات طیبه هستند نیز توجه شده است که عبارت‌اند از: گسترش عدالت‌خواهی و بسط سایر ارزش‌های اساسی اجتماع جامعه‌پذیری در معنای تعالی جویانه آن، پذیرش



# ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر

ISSN ۲۹۸۰-۷۷۸۶

نظام سیاسی حق حاکمیت (اسلامی) و مشارکت در تثبیت و تعالی پیوسته آن، تقویت امنیت ملی، گسترش وحدت ملی و یگانگی اجتماعی با توجه به آنچه ذکر شد می‌توان دریافت که تربیت اجتماعی متریبان یکی از اهداف اساسی است که نظام تعلیم و تربیت رسمی آن را دنبال می‌کند بنابراین تربیت اجتماعی را براساس هدف کلی جریان تربیت در نظام جمهوری اسلامی می‌توان آمادگی جمعی متریبان برای تحقق حیات طیبه در همه ابعاد و مراتب تعریف کرد. لذا متریبان برای تحقق این هدف باید مجموعه‌ای از شایستگی‌های لازم را کسب کنند منظور از شایستگی‌های لازم مجموعه‌ای ترکیبی از صفات، توانمندی‌ها و مهارت‌های فردی و جمعی نظیر تعقل، معرفت، ایمان، اراده و تقوا ناظر به تکوین و تعالی هویت در تمام شئون زندگی و تمام مؤلفه‌های جامعه صالح است که متریبان در جهت درک موقعیت خود و دیگران و عمل برای بهبود مستمر آن در راستای آماده شدن برای تحقق مراتب حیات طیبه باید آن‌ها را کسب کنند که این شایستگی‌های بیان تفصیل یافته‌ای از همان هدف کلی فرایند تربیت است در سند تحول بنیادین اهداف جریان تربیت علاوه بر تبیین شایستگی‌های فردی و جمعی با توجه به ساحت‌های تربیت برحسب شئون مختلف حیات طیبه نیز بیان شده است که عبارت‌اند از ساحت تربیت اعتقادی، عبادی و اخلاقی ساحت تربیت اجتماعی و سیاسی، ساحت تربیت زیستی و بدنی ساحت تربیت زیبایی‌شناختی و هنری ساحت تربیت اقتصادی و حرفه‌ای ساحت تربیت علمی و فناوری در این دسته‌بندی تربیت زیستی و بدنی ناظر به آماده‌سازی فردی و جمعی متریبان در مسیر تحقق شأن زیستی و بدنی حیات طیبه و در جهت شناخت و تقویت قوای جسمانی و روانی، حفظ و ارتقای بهداشت و سلامت و حفاظت از محیط‌زیست است تربیت اجتماعی و سیاسی نیز ناظر به آماده‌سازی فردی و جمعی متریبان در مسیر تحقق شأن اجتماعی و سیاسی حیات طیبه است البته نکته مهم در دسته‌بندی فوق این است که تربیت در همه ساحت‌های یادشده معطوف به تکوین و تعالی هویت متریبان به صورت یکپارچه و برای تشکیل جامعه صالح و پیشرفت مداوم آن است لذا تدابیر و اقدامات تربیتی در ساحت‌های گوناگون، ضمن تمایز نسبی باید باهم مرتبط باشند و با محوریت نظام معیار اسلامی در قالب مجموعه‌ای منسجم و هماهنگ نمایان شوند. برای اجرایی شدن فرایند تربیت براساس سند تحول بنیادین آموزش و پرورش، زیر نظام‌های شش‌گانه‌ای در حوزه‌های مختلف تهیه و تدوین شده است که مهم‌ترین آن‌ها زیر نظام برنامه درسی ملی است که نقشه کلان برنامه درسی و چارچوب نظام برنامه درسی کشور را به‌منظور تحقق اهداف آموزش و پرورش (تربیت) متریبان در جهت دستیابی به مراتبی از حیات طیبه تعیین و تبیین می‌کند و موجب وحدت بخشیدن به برنامه‌ها و نوسازی و بازسازی برنامه‌های درسی و تربیتی مبتنی بر فلسفه تربیت در نظام جمهوری اسلامی خواهد شد. طبق سند برنامه درسی ملی یازده حوزه یادگیری بستر اصلی برای تسهیل فرایند تربیت است. هر یک از حوزه‌های یادگیری گسترده و محدوده، دانش مهارت‌ها نگرش‌ها و ارزش‌های مرتبط با متریبان را از سطح پیش‌دبستانی تا پایان دوره متوسطه توصیف و حدود محتوایی، روش‌ها فرایندها و عناصر کلیدی یادگیری را تبیین می‌کند. یکی از یازده حوزه یادگیری سند برنامه درسی ملی حوزه سلامت و تربیت بدنی است که براساس آن چارچوب محتوایی و عناصر کلیدی یادگیری در درس تربیت بدنی در قالب کتاب‌های راهنمای معلم و سایر بسته‌های آموزشی تدوین می‌شود. طبق سند برنامه درسی ملی، حوزه سلامت و تربیت بدنی به‌عنوان یکی از یازده حوزه یادگیری به دنبال برقراری سلامت کامل جسمی و روانی دانش آموزان به‌عنوان امانت الهی و به‌کارگیری روش‌های درست انجام فعالیت جسمانی ارتقای توانایی‌های بدنی و حرکتی، تبیین روش‌های تفریحی سالم و ترویج بهداشت و اصول سالم زیستن و پیشگیری از ایجاد بیماری و اختلال و معلولیت‌های اندامی و توانمندسازی افراد در تسلط بر رفتار خود حفظ سلامت است این حوزه یادگیری کارکردهای متعددی دارد که بسیار ضروری هستند زیرا براساس آموزه‌های اسلامی بدن انسان هدیه و امانتی الهی برای تکامل روح به حساب می‌آید. حفظ بدن از خطرها، آسیب‌ها، تقویت جسمانی و برقراری سلامت، تکلیف دینی و الهی است و در کلام معصومین علیهم‌السلام نیز بر این حقیقت تأکید شده است. سلامت و تربیت بدنی عاملی اساسی و مؤثر در توسعه، فردی، اجتماعی فرهنگی آموزشی و اقتصادی است و ابزاری ضروری برای رشد و پرورش انسان‌هایی سالم و توانمند برای دستیابی به ابعادی از حیات طیبه است. کسب صلاحیت‌های اساسی این حوزه دانش



# ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر

ISSN ۲۹۸۰-۷۷۸۶

آموزان را قادر می‌سازد تا ظرفیت‌های جسمی روحی و روانی خود را بشناسند، به آن اعتماد کنند و در جهت پرورش آن کوشا باشند. این آموزه‌ها به دانش آموزان کمک می‌کند که در قبال بهداشت و سلامتی خود مسئولیت بپذیرند و به نقش خود در تضمین سلامت جسمی و روانی و نشاط فردی و اجتماعی، به‌خصوص سلامت خانواده اعتقاد داشته باشند دانش آموزان در خلال ورزش و فعالیت‌های بدنی یاد می‌گیرند چگونه در قالب گروهی کار کنند، اعتمادبه‌نفس خود را افزایش دهند برای اوقات فراغت خود برنامه‌ریزی کنند خطر کنند، در مسائل درگیر شوند و به کمک دیگران مسائل را حل کنند سلامت و بهداشت موجب رفاه کامل جسمی، روانی، اجتماعی، معنوی و پیشگیری از ایجاد بیماری و ضایعات و معلولیت‌های جسمی، حسی و حرکتی و موجب توانمندسازی فرد در تسلط بر رفتار و حفظ سلامت خود و پیشگیری از کردارهای پرخطر و بهبود زندگی دانش آموزان می‌شود (سند تحول بنیادین آموزش و پرورش، ۱۳۹۱).

## بحث و نتیجه‌گیری

بسیاری از متفکران اخلاق معاصر، معتقدند ورزش در رشد فردی و اجتماعی تأثیر داشته و ورزش هر جامعه، چون آینه‌ای انعکاس‌دهنده فرهنگ آن جامعه است با این تفاوت که ورزش ضمن تأثیرگذاری می‌تواند، از ارزش‌های جامعه، نیز تأثیر بپذیرد، بنابراین ورزش مقوله‌ای است که در یک جامعه تواند مسائل فرهنگی می‌اجتماعی، اقتصادی و سیاسی را تحت‌الشعاع خود قرار دهد (کریمی و همکاران، ۱۳۹۴). ورزش به‌طور عمومی سرشار از فرصت‌های مناسب برای برخورد با موانع و مشکلات و اتخاذ شیوه‌های مناسب به‌منظور رفع آن‌هاست. این وضعیت از نظر سلامت روانی افراد و به‌خصوص نوجوانان اهمیت بسیار دارد گسترش ورزش به‌عنوان بعد مهمی از روند زندگی و تأثیر ورزش بر رفتار انسان و نهادهای اجتماعی تشکیل‌دهنده جامعه و زمینه‌های فرهنگی جامعه موجب شده است که مربیان تربیت‌بدنی و جامعه‌شناسان به مطالعه این مقوله توجه بیشتری کنند. درباره جایگاه فعالیت‌های ورزشی در نظریه‌های جامعه‌شناسی باید خاطر نشان کرد که نهاد ورزش قادر است در برخی موارد مانند مسابقات ورزشی در سطح ملی و جهانی افراد یک جامعه و حتی یک ملت را دورهم جمع کند و به‌نوعی احساس وحدت و یکپارچگی را ترویج کند (توسلی و فاضل، ۱۳۸۲). درواقع، مشارکت در ورزش نیز می‌تواند حاصل سرمایه اجتماعی باشد و آثار اجتماعی متنوع و مثبتی را در جایجای جامعه به نمایش بگذارد مشارکت ورزشی با ایجاد روحیه حس یگانگی اجتماعی و انسجام اجتماعی راه را برای تعاملات بیشتر همواره می‌کند و نگاهی تعاملی به روابط افراد در جامعه دارد درواقع مشارکت در ورزش نیز می‌تواند حاصل سرمایه اجتماعی باشد و آثار اجتماعی متنوع و مثبتی را در جایجای جامعه به نمایش بگذارد (آزاد، ۱۳۸۹). مشارکت ورزشی با ایجاد روحیه حس یگانگی اجتماعی و انسجام اجتماعی راه را برای تعاملات بیشتر هموار می‌کند و نگاهی تعاملی به روابط افراد در جامعه دارد با توجه به آنچه ذکر شد براساس اسناد آموزش و پرورش کشور، تربیت‌بدنی و فعالیت‌های ورزشی بخش مهمی از فرایند تربیت (فردی و اجتماعی) به شمار می‌آید. فعالیت‌های ورزشی سازمان‌یافته مدارس در قالب محتوای درسی فعالیت‌های فوق‌برنامه و مسابقات ورزشی ظرفیت ارزشمندی برای شکل دادن، هویت نهادینه کردن سبک زندگی و اجتماعی کردن متریبان دارد (ستوده، ۱۳۸۷). درس تربیت‌بدنی و فعالیت‌های ورزشی متنوعی که در مدرسه به شکل‌های متعدد قابل‌برنامه‌ریزی است ظرفیت بسیار ارزشمندی برای تحقق اهداف تربیت فردی و به‌ویژه تربیت اجتماعی کودکان و نوجوانان به‌حساب می‌آید (اخوان تفتی و موسوی، ۱۳۸۶)؛ اما آنچه در عمل در کلاس‌های درس تربیت‌بدنی مدارس اتفاق می‌افتد بیشتر تأکید بر جنبه‌های فردی تربیت است و در بیشتر مواقع اهداف جسمانی بر اهداف عاطفی و روانی برتری می‌یابد، درصورتی‌که فعالیت‌های ورزشی و محیط و فضایی که ایجاد می‌کنند باید وسیله‌ای برای تحقق اهداف بلندمرتبه تربیتی چه در بعد فردی و چه در بعد اجتماعی قلمداد شود ماهیت درس تربیت‌بدنی و فعالیت‌های ورزشی که در مدارس اجرا می‌شود به‌گونه‌ای است که می‌توان ادعا کرد هیچ درس دیگری همانند آن نمی‌تواند زمینه‌ساز تربیت اجتماعی متریبان به‌صورت عملی شود (نمازی راده و سلحشور، ۱۳۹۹). تجربه‌های ارزشمندی که در حین درگیری در فعالیت‌های ورزشی حاصل



می‌شود نقش بسزایی در جامعه‌پذیری و اجتماعی شدن، کودکان تقویت انسجام اجتماعی و امنیت ملی خواهد داشت. در این پژوهش سعی شد پیامدهای اجتماعی مشارکت ورزشی را از دیدگاه جامعه‌شناسی بررسی کند و با توجه به آن راهبردهایی مناسب را برای ایجاد مشارکت‌های بیشتر افراد در فعالیت‌های ورزشی تدوین، شود بنابراین می‌توان بیان کرد که پژوهش حاضر می‌تواند تأثیر قابل توجهی بر پژوهش‌های آینده در زمینه ارتباط ورزش و جامعه داشته باشد و به‌عنوان مبنایی برای پژوهش‌های آینده در نظر گرفته شود.

## پیشنهاد‌های بر خواسته از تحقیق

۱. با توجه به نتایج تحقیق و اهمیتی که قوای جسمانی بر پیشرفت تحصیلی دارد باید این موضوع مورد توجه عمیق و دقیق برنامه ریزان درسی وزارتخانه آموزش و پرورش قرار گیرد تا برای تربیت نیروی متخصص ورزشی برای دوره‌های دبستان و سایر دوره‌ها اقدام شود.
۲. مربیان تربیت‌بدنی باید افرادی پرکار و باحوصله و جدی باشند و در برخورد با دانش‌آموزان صبور و برای آن‌ها احترام قائل شوند.
۳. فضا و امکانات و تجهیزات کافی ورزشی در اختیار آموزشگاه‌ها قرار گیرد و به شرایط اقلیمی استان‌ها در این خصوص توجه شود.
۴. با توجه به این‌که نتیجه تحقیق بهبود وضعیت تحصیلی رفتار اجتماعی را در طول برنامه‌های ورزشی تأکید می‌کند اولیا و مربیان نه تنها نباید مانع فعالیت‌های ورزشی دانش‌آموزان باشند؛ بلکه با تشویق آنان به شرکت در فعالیت‌های ورزشی منظم موجبات بهبود مؤلفه‌های رفتاری و مانع از بروز اختلالات رفتاری در آنان شوند.
۵. در کلاس‌های آموزش مربیان تربیت‌بدنی علاوه بر آموزش معلومات و مهارت‌های ورزشی راهکارهایی نیز در زمینه بهبود رفتار اجتماعی دانش‌آموزان در نظر گرفته شود.
۶. در مدارس به‌هیچ‌وجه از ساعات ورزشی برای آموزش دروس دیگر استفاده نشود یعنی ساعت ورزش گرفته شود.
۷. از آنجاکه تحرک و جنبش و کنجکاو از ویژگی‌های بارز این دوره است و فعالیت بدنی می‌تواند عامل در یادگیری و رشد، ذهنی، عاطفی، اجتماعی جسمی دانش‌آموزان گردد باید مربیان تربیت‌بدنی به شکل‌گیری عادات ورزشی و علاقه به تمرین‌های حرکتی را در این دوره مورد نظر قرار دهند.





# ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر

ISSN ۲۹۸۰-۷۷۸۶

## منابع

۱. اخوان تفتی مهناز موسوی سیده فاطمه بررسی رابطه رشد اجتماعی و رشد زبانی دختران دانش‌آموز پایه اول روانشناسی و علوم تربیتی، ۱۳۸۶، ۳۷ (۱)، ۱۴۱-۱۲۵.
۲. آزاد، احمد مبانی تربیت‌بدنی و ورزش انتشارات کمیته ملی المپیک جمهوری اسلامی، بهار ۱۳۸۹.
۳. آن ماری روش بلاو اودیل، ینون روانشناسی اجتماعی؛ ترجمه سید محمد، دادگران انتشارات مروارید سال ۱۳۷۷.
۴. بروس کوفن، مبانی جامعه‌شناسی ترجمه غلام عباس توسلی، رضا، فاضل انتشارات سمت سال ۱۳۸۲.
۵. جعفری علیرضا تأثیر بازی‌های آموزشی بر رشد اجتماعی کودکان پیش‌دبستانی، فصلنامه روانشناسی تربیتی ۱۳۹۳، ۳۱ (۱۰)، ۷۱-۸۵.
۶. ستوده هدایت الله روانشناسی اجتماعی انتشارات آوای نور سال ۱۳۸۷.
۷. سند تحول بنیادین آموزش و پرورش روابط عمومی وزارت آموزش و پرورش، چاپ اول، ۱۳۹۱.
۸. عمارتی فرشته سادات. نمازی زاده مهدی مختاری پونه محمدیان فاطمه تأثیر بازی‌های دبستانی منتخب بر رشد ادراکی حرکتی و رشد اجتماعی دختران ۹-۸ سال پژوهش در علوم توانبخشی، ۱۳۹۰، ۶۶۱-۶۷۳.
۹. کاشف، مجید مجتهدی حسین اثرات فعالیت بدنی بر کودکان مجموعه مقالات وزارت آموزش و پرورش اداره کل تربیت‌بدنی، زمستان ۱۳۹۹.
۱۰. کریمی جواد عباسی، همایون، عیدی حسین تبیین جامعه‌شناختی پیامدهای اجتماعی مشارکت در ورزش براساس نظریه داده، بنیاد پژوهش در ورزش، تربیتی، ۱۳۹۸، ۱۶، ۳۰۶-۲۸۵.
۱۱. محسنی منوچهر مقدمات جامعه‌شناسی نشر دوران سال ۱۳۸۶.
۱۲. مسیر تحول برنامه‌ها و فعالیت‌های معاونت تربیت‌بدنی و سلامت وزارت آموزش و پرورش انتشارات مدرسه چاپ اول، ۱۳۹۴.
۱۳. مظلومی، رجبعلی، ورزش در مسیر، تاریخ انتشارات اداره کل تربیت‌بدنی وزارت آموزش و پرورش نشریه پژوهشی و تحقیقی نیرو، نشاط دفتر هشتم، بهار ۱۳۹۸.
۱۴. نمازی زاده، مهدی سلحشور، بهمن تربیت‌بدنی، عمومی سازمان مطالعه و تدوین کتب علوم انسانی دانشگاه‌ها با همکاری موسسه انتشارات امیرکبیر سال ۱۳۹۹.
15. Faraji, R., & Pour Soltani, H. Evaluation of the performance of all physical education departments of Iranian provinces based on EFQM model. *Sport Management Studies*, 2011, 9, 177-192. (Persian).
16. Gilchrist, P., & Wheaton, B. (2016). *Lifestyle and adventure sport amongst youth*. In K. Green, & A. Smith (Eds.), *Routledge handbook of youth sport*, 186-200. 2016, London: Routledge.
17. CoslinT, p. Adolescence and vandalism, *journal of orentaionsco. lairede Professionally*, 2011, 1(4): 357-364.